अहंबुद्धिरित्युपलक्षणम् देहगेहादिष्वहंममेत्यभिमानवान् मूर्खइत्यर्थः मन्निगमः मांनितरांगमयति प्रापयति योनिवृत्तिमार्गः सतुपंथाःसन्मार्गः नकंटकादिशून्यः चित्तविक्षेपः प्रवृत्तिमार्गः सउत्पथःकुमार्गः नतुचौराद्याकुलः सत्त्वगुणस्योदयः उद्रेकः स्वर्गःनेंद्रादिलोकः॥४२॥तमसउन्नाह उद्रेकःसनरकः नतामिस्रादिः गुरुरेवबंधुः नभ्रात्रादिःसचाहमेव यथाऽहंजगद्गुरुः एकएवपरोबंधुर्विषमेसमुपस्थिते गुरुः सकलधर्मात्मायत्राकिंचन गोहरिरिति ससाधनंभोगायतनंगृहंतच्चमानुष्यंमानुषरूपंशरीरमेवनहर्म्यादि गुणैःसंपन्नआढ्यउच्यते नधनी॥४३॥असंतुष्टोयः सदरिद्रःननिःस्वः योऽजितेंद्रियःसकृपणःशोच्यःनदीनःविषयेष्वनासक्तधीर्यः सईशःस्वतंत्रः नराजादिःगुणसंगः गुणेषुसंगोयस्यसःविपर्ययःअनीशः एतच्चशमा दिविपर्ययोपलक्षणार्थम्॥४४॥ उपसंहरति एतइति साधुमोक्षोपयोगितयाएतच्चसर्वंगुणदोषयोर्विवेकायोद्धवेनपृष्टमितितयोः संक्षेपतोलक्षणमाह किंबहुनावर्णितेनगुणदोषयोःलक्षणमेतावदेव तदाह गुणदोषयोर्दृशिर्दर्शनंदोषः गुणस्तुतदुभयदर्शनविवर्जितस्वभावइति॥ ४५ ॥इत्येकादशेटी

मूर्खोदेहाद्यहंबुद्धिःपंथामन्निगमःस्मृतः॥ उत्पथश्चित्तविक्षेपःस्वर्गःसत्वगुणोदयः॥ ४२ ॥ नरकस्तमउन्नाहोबंधुर्गुरुरहंसखे॥ गृहंशरीरंमानुष्यंगुणाढ्योत्याढ्यउच्यते॥४३॥ दरिद्रोयस्त्वसंतुष्टःकृपणोयोऽजितेंद्रियः॥ गुणेष्वसक्तधीरीशोगुणसंगोविपर्ययः॥ ४४॥ एतउद्धवतेप्रश्नाःसर्वेसाधुनिरूपिताः॥ किंवर्णितेनबहुनालक्षणंगुणदोषयोः॥ गुणदोषदृशिर्दोषोगुणस्तूभयवर्जितः॥ ४५ ॥ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेएकादशस्कंधेभगवदुद्धवसंवादेएकोनविंशोऽध्यायः॥ १९॥ उद्धवउवाच विधिश्चप्रतिषेधश्चनिगमोहीश्वरस्यते॥ अवेक्षतेऽरविंदाक्षगुणदोषंचकर्मणाम्॥ १ ॥

कायांएकोनविंशोऽध्यायः॥१९॥ ॥७॥ विंशेयोगत्रयंप्रोक्तंभक्तिज्ञानक्रियात्मकम् गुणदोषव्यवस्थार्थमधिकारिविभागतः॥१॥गुणदोष दृशिर्दोषगुणस्तूभयवर्जितइत्युक्तंतदाक्षिपति विधिश्चेतिपंचभिः विधिश्चप्रतिषेधश्चेश्वरस्यतवनिगमआज्ञारूपोवेदः सचविधेयानांप्रतिषेध्यानांच कर्मणांगुणदोषंपुण्यपापफलरूपमेवेक्षते उत्तमाधमभावेनतदधिकारिणांवर्णानामाश्रमाणांविकल्पंभेदंचगुणदोषरूपमेवेक्षते प्रतिलोमानुलोम जंचगुणदोषंचतथैवावेक्षते प्रतिलोमजाःउत्तमवर्णासुस्त्रीषुहीनवर्णेभ्यःपुरुषेभ्योजाताः सूतवैदेहकादयः अनुलोमजास्तुउत्तमवर्णेभ्यः पुरुषेभ्योही नवर्णासुस्त्रीषुजाताःमूर्धावसिक्तांबष्ठादयःतेषांच असत्संतस्तुविज्ञेयाःप्रतिलोमानुलोमजाइतिगुणदोषौ द्रव्यादीनूकर्मार्हताऽनर्हताभ्याम् स्वर्गनर कंचतत्फलतयागुणदोषरूपमेवावेक्षते एतच्चोत्तराध्यायेप्रपंचयिष्यते॥ १ ॥